

POGLED NA TRAVNJAK

U našim kazalištima još uvijek nije posve izumrlo samoupravljanje, mirzovolja i lijenost hropcu, ali se još ne daju, vokabular nam preferira riječi poput "ne može", "nema" ili "neću"; glumački pedagozi i dalje školuju glumce kao nuklearne fizičare ili esejiste pa ovima treba dvadesetak predstava nakon akademije da se malo opuste. Bilo bi dobro ipak ne smetnuti s uma da je kazalište prije svega *igra* – stoga u vječnoj mijeni uloga nije loše ponekad biti i pjevač ili pjevačica...

PREMIJERE

TEMAT

PORTRET

FESTIVALI

RAZGOVORI

IZ RUKOPISA

IZ POVIJESTI

TEORIJA

NOVE

KNJIGE

DRAME

Nisam siguran razumijem li dobro svoj zadatak – braniti "estradizaciju" hrvatskoga kazališta? Razlog mojoj nedoumici je nedefiniranost pojma: što se podrazumijeva pod "estradizacijom"?

Čini mi se da je pojam vrlo uzak i da obuhvaća svega jednu pojavu: on se svodi na usko etiketiranje jednosmjernog prijelaza nekog zvučnijeg imena hrvatske estrade na kazališne daske.

U mojem slučaju, pojam "estradizacije" svodi se na *Karolinu Riječku*. Odnosno, svodi se na Severinu. Hm, nije loše...

Pitanje "estradizacije" hrvatskoga kazališta pomalo je smiješno.

Pitanje "estradizacije" hrvatskoga kazališta posve je umjetno.

Prvo, kazalište je po svojoj prirodi eklektična, intermedijalna umjetnost i kao takva može i mora tražiti svoja pogonska goriva posvuda, pa i u estradi. Posegnuti za estradom jednako je normalno ili bogohulno kao npr. posegnuti za videom ili slajdom u predstavi. Zabrane ne pripadaju umjetnosti, nego cenzorima: svaka preskriptivna teoretska haranga samo je sramota na dušu njezina tvorca.

Drugo, prikazujući nekolicinu izoliranih slučajeva kao dominantnu pojavu, iskrivljuje se činjenično stanje – "estradizacija" je zanemariva i brojke govore u korist "neestradiiranoga" kazališta. Nažalost, to "neestradizirano", čisto i uzvišeno kazalište svojom nezanimljivošću svakodnevno ubija radost i u najdobronamjernijim

gledateljima. Ne znam tko je u Hrvatskoj zabranio da kazalište bude zabavno i zanimljivo? Valjda su neki doslovno shvatili onu ironičnu Brookovu rečenicu koja kaže da ako nas stolica u gledalištu malo ne žulja i ako nam barem malo nije bilo dosadno dok gledamo predstavu, e, onda taj čin zasigurno nije bio dovoljno dobar ili dovoljno umjetnički.

Treće, jadro je to kazalište koje se boji da će ga estrada ugroziti. Nije mi jasno od koga se hrvatsko kazalište zapravo brani? I tko ga to napada?

Ako brani dostojanstvo i svetost svojih kazališnih zgrada, onda je tu bitku odavno izgubilo – sjetimo se svih koncerata pop i inih zvijezda što su se održali pod krovovima naših hramova Talije, sjetimo se svih dvorskih i inih proslava, svih značajnih rodendana i snobovskih balova što su protutnjali tim svetim pozornicama na opće veselje ili ganuće prisutnih.

Ako pak brani dostojanstvo i svetost svojih djelatnika, ni na tom planu hrvatsko kazalište nije nevino – neki naši kazališni idoli rese omotnice ploča i CD-ova, pa čak i nastupaju na koncertima, a još brojniji su se "profanirali" osiguravajući svoju egzistenciju pojavljivanjem u sapunicama prema kojima je hrvatska estrada zakon.

Estradizacija kao etičko pitanje

Četvrto, ovakvo vaganje argumenata neminovno priziva vrijednosne sudove i s jedne i s druge strane (ja

sam neke već izrekao pod jedan, dva i tri...). Ovakvo shvaćanje "estradizacije" hrvatskoga kazališta ide dublje od puke estetike: ono graniči s kazališnom etikom.

Jasno je da su vrijednosni sudovi i estetika našega posla vrlo rastezljivi pojmovi. Baš me zanima hoćemo li ovom raspravom možda odrediti kategorije poput "uzvi-

pravila po kojima ćemo mi ostali vrednovati ove i ine izvođačice koje su se "ogriješile" o oba svijeta – i o onaj estradni i o onaj kazališni. Rezultate objavite, molim, u sljedećem broju.

Što se pak etike tiče, o njoj ne vrijedi ozbiljno razgovarati sve dok kazališne uprave ne počnu poštovati na-

Karolina Riječka

šene" ili "privilegirane" estrade i neke druge, recimo "prizemne". Ako je tako, dajmo se odmah na posao. Svrstajte, molim, Josipu Lisac, Radojku Šverko i gorepomenutu Severinu Vučković (moj je redoslijed abecedan, po prezimenima i nasumice uzima samo neke od primjera "estradizacije") po svojoj trenutačnoj instinktivnoj hijerarhiji pa onda, dedukcijom, generirajte

še ugovore ili dok ne budemo plaćeni koliko zaslužujemo ili, govoreći iz redateljskog prvog lica, dok, recimo, glumci (čast izuzecima) ne počnu redovito odrađivati "sindikalne minimume", tj. dok ne budu u stanju dolaziti na vrijeme na probe, dok ne počnu dolaziti spremni, s naučenim tekstom, kao aktivna, budna, misleća bića (ponavljam – čast izuzecima!).

Što nam, dakle, preostaje u ovako uskoj raspravi? Recimo... anegdotalni prividi.

Npr. kako to da ne gledamo na Franka Sinatru, Deana Martina ili Judy Garland u nekom starom filmu ili pak na Jenifer Lopez, Oliviju Newton John ili Britney Spears u nekom novijem filmu onako strogo kako smo gledali ili gledamo Tajči ili Severinu? Je li nam strani jezik prepreka? Sumnjam. Madonna ostaje slaba glumica na bilo kojem jeziku, bez obzira na estradu.

Što još ostaje?

Recimo... statistički prividi.

Statistike, prije svega, pokazuju da se publike dvaju kazališta različitih profila ne preklapaju: ljudi koji hrle u "Kerempuh" rijetko se vidaju u HNK-u i obratno. Pritom govorim o običnoj publici koja kupuje ulaznice i bira gdje će ići. (U te statistike ne ulaze ljude od struke – oni su često mazohisti koji idu na sve i svašta pa onda gundaju kad im nešto nije po ukusu.) Dakle, nijedno se kazalište ili repertoarni profil ne mora realno bojati da će mu neko drugo kazalište ili drugi repertoarni profil preoteti publiku.

S estradnom zvijezdom u kazalištu, statistike postaju samo još indikativnije: estradna zvijezda dovodi jedan latentni segment publike koji zapravo pripada estradi, ali koji tu estradu vjerno slijedi čak i kad se ona uvuče pod kazališne krovove. Nijedna Severina neće ni dovesti ni odvesti nijednoga gledatelja koji ionako ne bi bio te večeri uz nju pod bilo kojim – pa makar i tim kazališnim – krovom. I premda se ukupan broj posjetitelja s estradnom zvijezdom u teatru nevjerojatno povećava, za tu je činjenicu samo kazalište zaslužno koliko i Madonna za umjetnost glume. Budimo realni: ljudi kupuju karte za hm... Severinu, ne za *Karolinu Riječku*.

Kako izmusti zlatnu koku?

Nadalje, statistika bi se mogla prizvati i kad je medijska eksponiranost u pitanju. U mojem je konkretnom slučaju Severina stvorila jedan nevjerojatan plimni val na kojemu smo svi (dodao bih, s *guštom*) odsurfali. Broj članaka, reportaža, intervjua, priloga, tračeva, najava, osvrti i kritika nadmašio je sve dosad viđeno u hrvatskom glumištu, a možda i u glumištu bivše Jugoslavije. To je samo dokaz da medijska slika određenoga projekta vrlo malo ovisi o njegovim stvarnim karakteristikama. Da se razumijemo, *Karolina* je moja vrlo solidna pred-

stava, ali nipošto najbolja. (Ipak, s obzirom da je najrazvikanija, ona me i danas, dvije godine nakon nastanka, prati poput osobne iskaznice i predstavlja me ljudima koji znaju malo ili nimalo o kazalištu. Kao što rekoh – tsunami!)

Izvan nabrojanoga, ne ostaje gotovo ništa drugo. Pitanje "estradizacije" previše je uopćeno da bi se o njemu moglo suvislo razgovarati. Može se, dakle, raspravljati o pojedinačnim slučajevima. Kao o slučaju *Karoline Riječke*, na primjer.

Slučaj *Karoline Riječke* simptomatičan je u pogrešnom smislu i na njemu ne bi trebalo učiti kako se "estradizira" hrvatsko kazalište. Zašto?

Odgovor je jednostavan: jadno je da u ovom našem primitivnom kapitalizmu kazališne uprave nisu u stanju izvući ono što im pojedinačni slučajevi "estradizacije" nude, žalosno je što nisu sposobne ili umješne izmisti do kraja zlatne koke koje im proizvedemo, nego ih se, te uprave, postidene harangom kolega i medija, odreknu, osude ih, pa ih čak i same prokažu kao manje vrijedne.

Ne treba biti forenzičar da se na "čistim rukama" konkretne uprave nađu tragovi nečovještva. Na primjer, premda je bilo govora da će se izdati CD *Karoline*, da će se predstava snimiti za TV, da će gostovati izvan Rijeke, pa onda izvan Hrvatske, pa onda izvan galaksije, pa da će... i da će... od svega se nije dogodilo apsolutno ništa. Naprotiv, predstava je čak skinuta s repertoara. S obzirom da je bila jedna od rijetkih predstava za koju se doista tražila karta više na blagajni, bio je i red da je se skinu s repertoara dok je još bila vruća.

I... kakav je zaključak?

Ionesco bi rekao: "Na vama je da ga pronadete."

Ja vam samo mogu reći da nijedna "estradna injekcija" ne čini ništa kako bi dugoročno ozdravila (svima već dosadnog) kazališnog bolesnika – ona je samo svojevrsan vitaminski šut nakon kojega on ponovno pada u komu. Od tridesetak tisuća ljudi koliko je vidjelo *Karolinu* u Rijeci, kazalištu se vraća samo onih istih dvije tisuće vjernih koji su bili uza nj i prije te famozne "estradizacije"...

Na sreću, na osobnom, teoretski neutemeljenom planu, ipak nije sve tako crno.

"Estradizacija" je kod mene ostavila i neke ugodne kazališne tragove koji me vesele. Sebično, naravno.

Tko ima vremena i volje može, usporedbe radi, pro-

PREMIJERE

TEMAT

PORTRET

FESTIVALI

RAZGOVORI

IZ RUKOPISA

IZ POVIJESTI

TEORIJA

NOVE

KNJIGE

DRAME

čitati u programskoj knjižici *Karoline* što sam o cijelom fenomenu zapisao pred premijeru. Tada sam, pomalo proročanski, najavio i mogućnost ovakvih članaka. Sada bih samo volio da me sadašnjost demantira po pitanju broja čitača.

Hm... bojim se da neće.

Nema škole koja će nadomjestiti dar

Za one koji nemaju vremena ni volje, sažet ću pozitivna iskustva na dva bitna:

Prvo, za mene je ta konkretna "estradižacija" na hrvatsku scenu dovela lijepu i pametnu ženu, darovitu i energičnu glumicu, osobu s karizmom koja je dovoljno snažna i za kazališne daske i za filmsko platno i za žuti tisak i za "dokonu čaršiju". Dio se glumi-šta naljutio na moje nediplomatične izjave o njezinim sposobnostima. Ali ih nitko nije opovrgnuo. S obzirom da nemam putra na glavi i neriješenih ortačkih dugova, ja i dalje stojim iza svojih tvrdnji. Mislim da nijedna škola ne može nadomjestiti nečiji dar, ali dar zasigurno može nadomjestiti školu. Naše glumište vrvi od etabliranih primjera i jednog i drugog.

Danas, dvije godine poslije, posve sam siguran da nisam pogriješio. U Zagrebu se za Severinu upravo stvara nova kazališna predstava, druga će izaći u vrlo skoro vrijeme u Rijeci, a u međuvremenu je naša zvijezda snimila i jedan igrani film. S obzirom da ja ni s jednim od tih navedenih izleta nisam imao veze, očito je da i neki drugi redatelji i neke druge kazališne uprave iz svojeg ukusa i pameti odobravaju moj inicijalni čin. Garantiram da ih Severina (ponavljam, govorimo o jednom konkretnom primjeru, a ne o pojavi tzv. "estradižacije") neće razočarati – u njoj će moji kolege naći predanu i radišnu suradnicu, osobu koja je u stanju vući, ako treba, i za cijeli ansambl... Podrazumijeva se da će struka frktati i na njih kao što je frktala na mene, ali, dragi kolege, prebrojite, molim, prodane ulaznice ili one koje će se tek prodati... Znam da to nije jedino mjerilo uspjeha, no čini mi se da kazalište netko ipak mora gledati, inače sve ovo što radimo ima vrlo malo smisla...

Drugo pozitivno, opet sebično, iskustvo: "estradižacija" mi je dala savršen alibi za redateljsko poigravanje. Radeći *Karolinu* zajedno sa svojim suradnicima, ja sam svjesno sklappao predstavu od sedam posve različitih slika – svaka je bila napravljena u svojem žanru, poput sedam malih stilskih vježbi. O tome nema puno tragova

– ostale su moje redateljske bilješke i napomene, nešto fotografija, nepouzdana svjedoci iz prve ruke... Tamo gdje je moglo biti više suvislog pisanog traga, nije ga bilo: kritika je bila previše zaokupljena Severininim likom i djelom i nije se stigla ozbiljno pozabaviti analizom predstave. Zanimljivo, već tada su svi bili zauzeti analizom fenomena i moja je mala "etida" ostala samo moja...

Na posljepku, upitajmo se može li nas "estradižacija" naučiti nečemu korisnom? Osobno sumnjam. Čini mi se da učimo jako sporo, a da lako zaboravljamo. U našim kazalištima još uvijek nije posve izumrlo samo-

Što se pak etike tiče, o njoj ne vrijedi ozbiljno razgovarati sve dok kazališne uprave ne počnu poštovati naše ugovore, ili dok ne budemo plaćeni koliko zaslužujemo, ili, govoreći iz redateljskog prvog lica, dok, recimo, glumci (čast izuzecima) ne počnu redovito odrađivati "sindikalne minimume", tj. dok ne budu u stanju dolaziti na vrijeme na probe, dok ne počnu dolaziti spremni, s naučenim tekstom, kao aktivna, budna, misleća bića

upravljanje, mrzovolja i lijenost hropću, ali se još ne daju, vokabular nam preferira riječi poput "ne može", "nema" ili "neću", glumački pedagozi i dalje školuju glumce kao nuklearne fizičare ili esejiste pa ovima treba dvadesetak predstava nakon akademije da se malo opuste. Bilo bi dobro da, uz nužnu dozu obrazovanja, pa ako hoćete i intelektualizma, svi mi ipak ne smetnemo s uma da je kazalište prije svega *igra* – stoga u vječnoj mijeni uloga nije loše ponekad biti i pjevač ili pjevačica...

Tada ćemo, možda, naučiti nešto od tzv. "estradižacije". Dotad se moramo zadovoljiti ovim našim "kazalištem tapšača". Šteta. Jer znam da nam ramena mogu podnijeti i pokude, a pametna (ponavljam *pametna*, ne *zla*) kritika može nam otvoriti oči i pritom ne ubiti radost. I premda je za ego divno kad jedni druge hrabrimo u osrednjosti, za našu je profesiju pogubno. Pustimo, stoga, da *trava zelena* ponekad i podivlja na našem travnjaku...